

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ТАРБИЯЧИЛАРИНИ ТАЙЁРЛАШДА МУЛЬТИМЕДИЯ ВОСИТАЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

С.З.Рахимов - ассистент ўқитувчи

Самарқанд давлат университети

Таянч сўзлар: мультимедиа технологиялари, ўқув жараёнининг ахборот базаси, интерфаол интерфейс, кўргазмалар, мультимедиа ускуналари, электрон ўқув тизимлари.

Ключевые слова: мультимедийные технологии, информационная база учебного процесса, интерактивный интерфейс, демонстрация визуальных материалов, мультимедийное оборудование, электронные системы обучения.

Key words: multimedia technologies, informational base of educational process, interactive interface, demonstration of visual materials, multimedia equipment, electronic learning systems.

Маълумки, олий таълимда ахборот технологияларидан фойдаланиш бугунги куннинг асосий муаммоларидан бири бўлиб, умуман таълим тизимини модернизация қилишнинг асосий йўлидир. Шиддат билан ривожланаётган ахборот оқимида эркин йўналиш олиш учун ҳар қандай замонавий мутахассис компьютер, телекоммуникация ва бошқа ахборот воситаларидан фойдалана олиш, ўзига керакли маълумотларни топа билиш, уларни қайта ишлаш имкониятига эга бўлиши керак [1:20].

Бундай шароитда замонавий ахборот-коммуникация технологияларини ўзлаштириш ва улардан фойдаланиш ҳар қандай мутахассис учун, айниқса, шу соҳада ўқув жараёнини олиб бораётган ўқитувчи учун муҳим саналади. Дастлабки ахборот технологияси ҳақидаги билимларни ўрта мактабда ўзлаштирган талаба олий таълим тизимида фаннинг янги йўналишларини билгиси, ўргангиси келади.

Олий таълим тизимида таҳсил олаётган талабаларга мультимедиа технологияларидан кенг фойдаланган ҳолда дарс ўтиш ижобий самара беради. Жумладан, олий таълим битирувчилари ўз соҳаларини мукаммал эгаллаш билан бир қаторда махсус ахборот тайёргарлигига эга бўлишади; маълумотларни кидириш, тўплаш ва таҳлил қилиш механизмларини яхши билишади; ғоялар, тушунчалар, жараёнларнинг визуал кўринишини идрок эта олишади.

Таълим жараёнида мультимедиа технологияларини жорий этиш усулларини ишлаб чиқиш, номуахассис таълим йўналишида таҳсил олаётган талабаларнинг компьютер саводхонлигини ошириш долзарб муаммо саналади.

Шунинг учун ҳам электрон ўқув адабиётларини яратиш ва тадбиқ этиш технологиясининг муаммоларини ўрганиш ва уни татбиқ қилиш ўқув жараёнининг самарадорлигини ошириш усулларидан бири бўлиб ҳисобланади.

Ҳозирги кунда ўқув жараёнининг барча жабҳаларида электрон ўқув адабиётларини қўллаш, қўллаб ахборот ва коммуникацион технологияларининг, шу жумладан мультимедиа воситаларининг кенг имкониятларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Ўқитишни юқори даражада самарадорлигини таъминлаш учун ўқув материалларини турли кўринишларда тасвирлаш учун турли хил мультимедиа иловаларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Мультимедиа инглиз тилидан таржима қилинган мулоқот режимида матн, график, видео ва анимациянинг ишлатилишини таъминлайдиган кўп компонентли муҳит бўлиб, компьютерни ўқув жараёнида қўллаш имкониятларини кенгайтиради. Ижодий фикрлаш таълим олувчиларга таклиф қилинган материални яхлит тарзда қабул қилишга ёрдам беради. Назарий ва намоийш материалларини бирлаштириш имконияти пайдо бўлади [2:35].

Мультимедиа воситалари – амалий дастурий воситалар бўлиб, улар ўқитиш жараёнининг барча соҳаларида дастурий тизимларни яратиш, тайёрлаш, ташкилий материалларни ва маълумотларни жамлаш, график ёки анимацияларни кўшиш ва намоийш учун мўлжалланган.

Ахборот технологиялари фанини мактабгача таълим йўналиши талабаларига мультимедиа воситалари асосида ўқитиш жараёнини ташкиллаштиришда турли услуб ва технологиялардан фойдаланиш зарур. Таълим йўналишлари учун яратилган барча мультимедиа воситалар амалий тадбиқдан ва тажрибадан ўтган бўлиши билан бирга, ўзига хос хусусиятларга ҳам эга бўлиши керак. Ахборот технологиялари фани бўйича мультимедиа воситаларининг хусусиятлари билим ва кўникмаларни шакллантириш учун фойдаланиладиган ўқув материалларининг тасвирланиш формасига ва кўринишига боғлиқ бўлади. Улар фақатгина мисол ва масалалар ечиш, амалий ва лаборатория машғулотларини бажариш жараёнидагина эмас, балки бутун ўқув жараёнида талабаларни касбий билим, малака ва кўникмаларини шакллантиришга қаратилиши лозим. Мультимедиа воситалар турли хил ахборотларни – матн, статик ва динамик графика, видео ва аудио ёзувларни интеграциялаш имконини беради. Талабани ўқув жараёнида фаолроқ ва диққатлироқ бўлишга ўргатади, чунки ахборотлар маълум бир ҳаракатли амалларга мос жавоблар асосида баён қилинади.

Мактабгача таълим йўналишларига оид фанларни мультимедиа ўқув воситалари асосида ўқитишда видео-маърузалар, анимацион моделлар, компьютерли лаборатория амалиётларидан фойдаланиш ўз самарасини беради, чунки улар натурал объектлар ва кўргазмалар қуролларнинг камчиликларини маълум бир миқдорда ёки тўлиқ қоплаш имконини беради. Бу эса қуйидаги афзалликларни келтириб чиқаради:

- талабалар бевосита кўриб бўлмайдиган жараёнларни дастурий воситалар ёрдамида кузатади, яъни визуал кўриш амалга оширилади;
- ўқув материаллари чуқурроқ ва мукамалроқ ўзлаштирилади;
- вақт тежалди;
- олинган билимлар амалда қўлланилади ва ўқувчилар хотирасида узоқ вақт сақланади;
- машғулотлар чиройли ўқув кўрмазмалари асосида ташкиллаштирилади ҳамда талабалар билан интерфаол мулоқот қилиш имкони пайдо бўлади.

Мактабгача таълим йўналишлари талабалари учун ўқитиладиган фанларни компьютер технологиялари ва мультимедиа ўқув воситалари асосида ўқитишнинг асосий ўқув-услубий ва дастурий таъминоти - гиперматн, видео ва аудио-иловалар, анимациялар, катта сондаги намоийш материалларидан фойдаланиладиган мультимедиа ўқув қўлланмалари ҳисобланади. Мультимедиа ўқув воситалари турли табақали ва иқтидорли талабаларга мўлжалланган бўлади. Бу эса уларнинг тузилишининг кўп даражали ва тармоқли - модулли характерга эга эканлиги билан аниқланади.

Мультимедиа ўқув воситаларини яратишда ва улардан фойдаланиш локал компьютер ва Интернет тармоғи кенг имкониятларни очиб беради. Мультимедиа ўқув воситаларини бутун дунё компьютер тармоғига жойлаштирилиши, улардан ўқув жараёни фойдаланишда тўғридан тўғри мурожаат қилиш имконини беради, бу эса талабаларга ахборотларни топиш, излаш ва ўрганиш фаолиятини шакллантириш ва кенгайтириш имкониятларини яратади [3:15].

Масалан, олий таълимнинг мактабгача таълим йўналишида тахсил олаётган талабалар замон талаблари асосида билим ва малакага эга бўлишларида ўқитиш технологияларининг замонавий воситаларидан, айниқса, мультимедияли ўқув воситаларидан электрон кўринишда фойдаланишлари янада юқори самара бермоқда.

Бугунги кунда мактабгача таълим узлуксиз таълимнинг асосий бўғини саналади. Шу сабабли бу тизимда асосий эътибор дастлабки таълим сифатига қаратилиши зарур. Буни амалга оширишнинг асосий усулларида бири машғулот жараёнида замонавий ўқитиш технологияларини, яъни мультимедияли ўқув воситаларини қўллаш, тарбиячи ва тарбияланувчининг ўзаро алоқаларини таъминлашдан иборат бўлади [1:24].

Мультимедия технологиялари асосида ўқитиш жараёнини ташкиллаштиришда машғулотлар ўтишнинг турли услублари ва технологияларидан фойдаланиш лозим. Бунинг учун талабаларнинг ўқув аудиторияларида, компьютер синфларида, ўқитишнинг техник воситалари хонасида, услубий кабинетда, кутубхоналарда амалий шуғулланишларини ташкиллаштириш керак бўлади. Мактабгача таълим йўналишлари бўйича яратилган барча мультимедия воситалари амалий тадбиқдан ва тажрибадан ўтган бўлиши билан бирга, ўзига хос хусусиятларга ҳам эга бўлиши керак.

Мактабгача таълим йўналишлари бўйича мультимедия воситаларининг хусусиятлари билим ва

кўникмаларни шакллантириш учун фойдаланиладиган ўқув материалларининг тасвирлини ҳамда ифодаланиш формасига ва кўринишига боғлиқ бўлади. Улар фақатгина оддий ва содда кўринишдаги анимациялар кўрсатиш, илк математик тасаввурларни ўстириш, болалар нутқини раво қилиш, дастлабки тасвирлаш кўникмаларини шакллантириш жараёнидагина эмас, балки бутун машғулот жараёнида талабаларни профессионал билим, малака ва кўникмаларини шакллантиришга қаратилиши лозим.

Хулоса қилиб айтганда, мультимедия воситаларини таълим жараёнида қўлланилиши мантикий, мнемоник ва ижодий фаолиятини янги шакллари пайдо бўлишига олиб келади. Бу ҳолатни инсоннинг психик жараёнларини тарихий равожланиши деб қараш мумкин. Таълимда мультимедия воситаларнинг моҳияти ва ўзига хослиги инсоннинг психик жиҳатидан тузилишини, тафаккурини шакллантиришга ва равожлантишга таъсир этади. Ахборотнинг асосий манбаи бўлган печатланган матн, мазмунини ҳақиқатдан абстракллаштириш принципи асосланади. Бу эса ўз навбатида фикрлаш фаолияти кўникмаларини шакллантиради ва шу билан бирга чизикчилик, кетма-кетлик, аналитик ва иерархик хусусиятларини равожлантиради. Мультимедия технологияларнинг қўллаган ҳолда ташкил қилинган дарс машғулотларида таълим олувчиларга кузатувчининг пассив роли эмас, балки ўқув жараёнга бевосита таъсир қилувчи фаол иштирокчининг роли ажратилади.

Адабиётлар

1. Юлдашев У.Ю., Боқиев Р.Р., Зокирова Ф.М. Информатика ўқитиш методикаси. Ўқув қўлланма. Тошкент. «Талқин» 2004. 187-б.
2. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 192 с.
3. Лернер И.Н. Дидактические основы методов обучения. - М.: Педагогика, 1981. - с. 94-100, 114-123.
4. Мосина М. Мультимедийный проект — средство интерактивного общения // Высшее образование в России. — 2008. — № 6. — С. 68-72.
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / СЛ. Рубинштейн. - СПб.: Питер, 2006. - 713с.

РЕЗЮМЕ

Мақолада бугунги кунда бўлажак мактабгача таълим тизими тарбиячиларини тайёрлашда улар учун ахборот технологиялардан фойдаланилган ўқув жараёнини ташкил этишнинг афзалликлари ҳақида сўз юритилган. Хусусан, талабаларни ижодий қобилиятларни равожлантиришда мультимедияли воситаларнинг ўрни, улардан фойдаланиш янги имкониятларни яратиб бериши ҳамда бу асосда сифатли кадрлар тайёрлаш муаммосининг ечилиши хусусида ҳам фикрлар баён этилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются преимущества создания учебного процесса для будущих учителей дошкольных учреждений с использованием информационных технологий. В частности, роль мультимедийных инструментов в развитии творческих способностей студентов, использование ими новых возможностей и решение проблемы качественной подготовки кадров.

SUMMARY

The article discusses the benefits of creating an educational process for future teachers of preschool institutions using information technology. In particular, the role of multimedia tools in the development of students' creative abilities, their use of new opportunities and the solution to the problem of quality training.

LUG'AT MUKAMMALLIGI-TA'LIM-TARBIYA GAROVI

(Yangi lug'atlar misolida)

Sh.Ruzimov – assistent o'qituvchi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch soʻzlar: leksikografiya, maʼnodosh, urgʻu, tamoyillar, tanqidiy, takliflar, ishlab chiqmoq, yaxlit tizim, ilmiy, tahlil qilmoq.

Ключевые слова: лексикография, синоним, ударение, принципы, критически, рекомендации, разрабатывать, целая система, научный, изучать.

Key words: lexicography, synonym, stress, principles, critically, recommendations, work out, whole system, scientific, investigate.

Milliy istiqlool tufayli ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy hayotdagi oʻzgarishlar, ilm-fan, texnika, sanʼat, adabiyot, tilshunoslikning jadallik bilan rivojlanishi, olimlarimiz oldiga yangidan yangi muammolarni yechish masalasini qoʻymoqda. Mustaqillikka erishganimizdan soʻng hukumatimiz xorijiy tillarni oʻrganishga keng yoʻl ochib berdi. Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov taʼkidlaganidek, “Jahon hamjamiyatidan oʻziga munosib oʻrin egallashga intilayotgan mamlakatimiz uchun, chet ellik sheriklarimiz bilan hamjihatlikda, hamkorlikda oʻz buyuk kelajagini qurayotgan xalqimiz uchun xorijiy tillarni bilish ahamiyatli” [1:185].

Shu oʻrinda shuni taʼkidlash lozimki, bugungi kunda

chet tilini oʻrganish davr talabiga aylanib ulgurgan. Shularni hisobga olib, S.Nazarov, F.Nazarova, N.Adizova, D.Poltayeva kabi filolog olimlarimiz tomonidan, ayniqsa, inglizcha-oʻzbekcha lugʻat tuzish masalasiga katta ahamiyat berib kelinmoqda. Mazkur maqola yuqorida keltirilgan lugʻatshunoslar lugʻatining yutuq va kamchiliklari haqida soʻz yuritadi.

Lugʻat boshida ingliz tilidagi unli va undosh tovushlarning fonetik belgilari koʻrsatilgan jadval berilgan: ai my ...

Undan soʻng oʻzbek tili alifbosi va lugʻatda foydalanilgan qisqartmalar roʻyxati keltirilgan: adj., adjs.